

GRŴP DYDDIO HEN DAI CYMREIG

www.datingoldwelshhouses.co.uk

DATING OLD WELSH HOUSES GROUP

Rhif Elusen Gofrestredig 1131782 Registered Charity Number

CYLCHLYTHYR 14 – Medi 2015

Ein gweledigaeth:

Dathlu Treftadaeth Cymru drwy astudio tai traddodiadol a bywydau'r bobl fu'n byw ynddynt.

Am wybodaeth bellach cysyllter â Margaret Dunn, Ysgrifennydd brynbedd1@gmail.com 01766 890550.

LLAWER O DDIOLCH i Gangen Sir Ddinbych am eu cyfraniad i'r argraffiad hwn o'r cylchlythyr.

NODYN I'CH HATGOFFA: mae'r holl dai y sonnir amdanynt yn y cylchlythyr hwn yn eiddo preifat.

AR BOB CYFRIF YMWELWCH Â'N GWEFAN ar gyfer gweld adroddiadau blog o'r holl ddiwyddiadau diweddar: gweler <http://datingoldwelshhouses.co.uk/>.

Tŷ neuadd nenfforch a ddarganfuwyd yn ddiweddar / Recently discovered cruck hall house

OS YDYCH Â DIDDORDEB MEWN HEN DAI a ddim eto yn aelod, pam na wnewch chi ystyried ymuno â'r Grŵp? Yr Ysgrifennyddes Aelodaeth yw Ms Zoe Henderson zohenderson123@btinternet.com 01824 704404.

Y NEWYDDION DIWEDDARAF

Taith Astudio 9-11 Mai 2016. Byddwn yn aros mewn man enwog sef Neuadd Gregynog, ger y Drenewydd, ac yn ymweld â nifer o dai fframwaith coed hynod Sir Drefaldwyn. Gweler y ddalen wybodaeth amgaeedig neu ein gwefan.

Aelodaeth Gyswllt GPW/VAG: Bellach mae ein Grŵp yn gysylltiedig â'r Grŵp Pensaernïaeth Werinol a gallwn anfon aelod i'w cynadleddau. Gweler www.vag.org.uk am fanylion pellach. Cysylltwch â Margaret Dunn pe dymunech fynychu unrhyw ddiwyddiad (ar eich cost eich hun).

Hanes Tai: Mae sawl grŵp bychan wedi cwblhau mwy o Hanesion Tai, yn cynnwys Neuadd Maenan, Berain a Fedw Deg yng Nghonwy, Gwerclas a Pharadwys yn Sir Ddinbych a Thŷ Cerrig, Rhydywernen a Bryn Dinas yn yr hen Feirionnydd. Bydd y rhain yn fuan ar ein gwefan. Llawer o ddiolch i bawb a gynorthwyodd.

NEWSLETTER 14 – September 2015

Our vision:

Celebrating Welsh Heritage through the study of traditional houses and the lives of the people who lived in them.

For further information contact Margaret Dunn, Secretary brynbedd1@gmail.com 01766 890550.

MANY THANKS to the Denbighshire Branch for their contribution to this issue of the newsletter.

REMINDER: all the houses mentioned in this newsletter are private property.

DO VISIT <http://datingoldwelshhouses.co.uk/> to see blog accounts of all recent events and to look at our growing library.

Cofnodi graffiti ar drawst / Recording graffiti on a beam

IF YOU ARE INTERESTED IN OLD HOUSES and are not already a member, why not consider joining the Group? The Membership Secretary is Ms Zoe Henderson zohenderson123@btinternet.com 01824 704404.

NEWS UPDATES

Next Study Tour: 9-11 May 2016. We will be staying at the famous Gregynog Hall, near Newtown, and visiting many amazing Montgomeryshire timbered-framed houses. See the flyer sent out with this Newsletter and on our website.

VAG affiliation: Our Group is now affiliated to the Vernacular Architecture Group and is able to send a member to their conferences. See www.vag.org.uk for more details. Contact Margaret Dunn if you wish to attend any events (at your own cost).

House Histories: Several small groups have now completed more House Histories, including Maenan Hall, Berain and Fedw Deg in Conwy, Gwerclas and Paradwys in Denbighshire and Thŷ Cerrig, Rhydywernen and Bryn Dinas in old Merioneth. These will soon be on our website. Many thanks to all involved.

Y diweddaraf ar brosiectau 2015-16: Cyllideb fechan sydd gennym eleni; mae'r canghennau ag amrywiaeth o syniadau i'w dilyn a bydd mwy eto o hanesion tai yn cael eu cyflawni. (a) Mae **Partneriaeth Conwy** yn parhau, ac ym Medi gobeithiwn samplu ac adfer Cysulog, de Conwy. Ceisiwn gael grantiau eraill a gobeithiwn asesu a samplu mwy o dai Conwy. (b) Ym **Meirionnydd** cynlluniwn i samplu rhai tai sydd eisoes wedi eu hasesu a hefyd asesu ychydig mwy. (c) Rydym yn disgwyl manylion cronfa grant fawr o'r UE ar gyfer gwneud cais i asesu a samplu yn **Siroedd Dinbych/Fflint** yn 2016.

DIGWYDDIADAU GRŴP

Dibynna'r rhain ar ganiatâd caredig y perchenogion. Archebwch yn gynnar drwy Wally: wallybarr@yahoo.co.uk 01745 888622 – gall y niferoedd fod yn gyfyngedig. Bydd gwybodaeth bellach yn cael ei hanfon at y rhai sydd wedi archebu. Mae'r rhain yn costio £5 ar y diwrnod (ar wahân i'r bwffe Nadolig). **Mercher 16 Medi** 2.00yp. Coed y Ffynnon, Penmachno: Tŷ Eryri dyddiedig 1537 gyda phanel herodrol a thai allan diddorol. Uchafswm 12. **Llun 19 Hydref** 2.00 yp. Paradwys, Clocaenog ; tŷ ffrâm nenfforch, dyddiedig 1573 gyda simdde ganolog wedi ei mewnosod. Uchafswm 15. **Llun 2 Tachwedd** 2.00yp. Llannerch y Felin, Y Ro-wen, Conwy: Tŷ Eryri 1579 gyda grisiau tro. Uchafswm 15. **Iau 3 Rhagfyr** 11.00 yb Y Ganolfan Adeiladu Naturiol, Plas Tirion, Llanrwst. Coffi. 11.30 yb. 'Gofalu am Hen Adeiladau' sgwrs gan Elinor Gray-Williams, Cyfarwyddwraig Gysylltiedig, Donald Insall Associates. 1.00 yp. Bwffe Nadolig yng Ngwesty Waterloo, Betws-y-coed Uchafswm 25. (£13.95 y pen i'w dalu i GDHDC/DOWHG wrth archebu, a nodi unrhyw ofynion dietegol).

DIGWYDDIADAU CANGHENNAU: archebwch drwy eich gysylltwr y gangen, fel arfer am £2.

CANGEN MÔN-ARFON

Cyswllt: Peter Masters: datingoldwelshhouses@gmail.com 01758 750322. Gobeithir ymweld â dau dŷ, ond mae'r manylion eto i'w cadarnhau. Gwylwch y wefan, neu ffoniwch Peter.

CANGEN CONWY

Cyswllt: Tony Scharer: tonyscharer@gmail.com 01745 813027. **Llun 21 Medi** 9.30–12.30 yn Archifau Llandudno: diweddarau'r cynnydd a fu ym myd hanes tai. Canllawiau ar gyfer aelodau newydd parthed ymchwil a chofnodi'r casgliadau. **Mercher 21 Hydref** 10.30-12.00 Gweithdy yng Nghonwy ar bensaernïaeth werinol gyda Peter Thompson (lleoliad i'w benderfynu eto), i'w ddilyn gan ymweliad gydag arweinydd (1.30-2.30) i Dŷ Aberconwy yng Nghonwy yn y pawns. Hwyrach y bydd aelodau'r Grŵp â diddordeb yng **Ngŵyl Conwy 24-25 Hydref** (www.conwyfeast.co.uk). Llynedd roedd *Hiraeth – Sgiliau Adeiladu Traddodiadol Cymru* yn ychwanegiad newydd cyffrous i Wyl Conwy, ac eleni byddant yn dychwelyd ac yn codi sguor yn y dull traddodiadol. Yn cael ei rhedeg gan y Ganolfan Adeiladu Naturiol ger Llanrwst, mae Hiraeth yn pwysleisio gwerth a phrydferthwch sgiliau traddodiadol fel a ddefnyddir yng Nghymru heddiw. Mae'r llun yn dangos trawstoriad o'r fframiau, a gellir eu datgymalu wedyn a'u hail-godi ym Mhlas Tirion, Llanrwst. Bydd aelodau cangen Conwy yn ymwneud â hybu GDHDC/DOWHG yn y digwyddiad a bydd y grŵp yn cael gwybod pa bryd y bydd

2015-16 project updates: We have only a small budget this year; branches have a range of ideas to pursue, and more houses histories will be undertaken. (a) The **Conwy Partnership** continues, and in September we hope to sample Cysulog, south Conwy, as part of its restoration. Other grants are being sought and we hope to assess and sample more Conwy houses. (b) In **Merioneth** we plan to sample some houses previously assessed and assess a few more. (c) We await details of a large EU grant fund to apply for assessment and sampling in **Denbighshire / Flint** in 2016.

GROUP EVENTS

These are by kind permission of the owners. Book *early* with Wally: wallybarr@yahoo.co.uk 01745 888622, as numbers may be limited. Further information is sent to those who have booked. These cost £5 paid on the day (except for the Christmas buffet). **Wed 16th Sept** 2.00 p.m. Coed y Ffynnon, Penmachno: Snowdonia house dated 1537 with heraldic panel and interesting outbuildings. Max 12. **Mon 19th Oct** 2.00 p.m. Paradwys, Clocaenog; cruck-framed house dated 1573 with inserted central chimney. Max 15. **Mon 2nd Nov** 2.00 p.m. Llannerch y Felin, Rowen, Conwy; 1579 Snowdonia house with spiral stair. Max 15. **Thurs 3rd Dec** 11.00 a.m. The Natural Building Centre, Plas Tirion, Llanrwst. Coffee. 11.30 a.m. "Caring for Old Buildings" talk by Elinor Gray-Williams, Associate Director, Donald Insall Associates. 1.00 p.m. Christmas buffet at the Waterloo Hotel, Betws y Coed Max 25. (£13.95 per head payable to DOWHG when booking, with any dietary requirements, please).

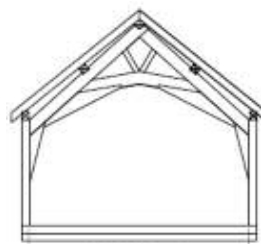
BRANCH EVENTS: book with branch contacts, usually @ £2.

ANGLESEY-CAERNARFONSHIRE BRANCH

Rep: Peter Masters: datingoldwelshhouses@gmail.com 01758 750322. Two house visits are planned, but the details are still to be confirmed. Watch the website, or ask Peter by telephone.

CONWY BRANCH

Contact: Tony Scharer: tonyscharer@gmail.com 01745 813027. **Mon 21st Sept** 9.30–12.30 at Llandudno Archives: update on progress with current house histories. Guidance for new members on research and writing up. **Wed 21st Oct** 10.30-12.00 Workshop in Conwy about vernacular architecture with Peter Thompson (venue to be announced later), followed by a guided visit (1.30-2.30) to Aberconwy House in Conwy in the afternoon. Group members may be interested in the **Conwy Feast 24th-25th October** (www.conwyfeast.co.uk). Last year *Hiraeth – Wales' Traditional Building Skills* was an exciting new addition to Conwy Feast, and this year they will be back with a traditional barn-raising. Run by the Natural Building Centre near Llanrwst, Hiraeth highlights the value and beauty of traditional skills as practised in Wales today. The drawing shows a cross section of the frames, which will be taken down afterwards and re-erected at Plas Tirion,

y fframiau yn cael eu hail-godi fel y gallant weld y strwythur yn agos. **Llun 2 Tachwedd** 7.30 yh, Canolfan Bro Cernyw, Llangernyw – Cyfarfod dwyieithog agored, gyda sgwrs ddarluniadol a lluniaeth, i ddisgrifio ein gwaith ar hyn o bryd ar ffiniau Conwy/ Sir Ddinbych. Dowch ag unrhyw syniadau am dai lleol diddorol.

CANGEN SIR DDINBYCH

Cyswllt: Janice Dale: jadale22@hotmail.co.uk 01450 440427. **Dydd Mawrth 15 Medi** 7.00 yh. Bryn Berllan, Cynwyd – cyfarfod cyffredinol yn y tŷ hwn o ganol y 16eg ganrif, drwy garedigrwydd Anwen Lloyd aelod o GDHDC/DOWHG. Yna bydd cyfarfodydd am 2.00 ym yn swyddfa ystâd Rhug, Corwen ar **Sadwrn 7 Tachwedd** a **Sadwrn 5 Rhagfyr**.

CANGEN MEIRIONNYDD

Cyswllt: John Townsend: john@thetownsends.org.uk 01341 430262. **Dydd Mawrth 22 Medi** 2yp ymweliad i Fferm y Cwm, Cwm Cynfal, Llan Festiniog. Dendrodyddiwyd i 1523. **Iau 8 Hydref** 2 ym, yn Stafell Gymunedol Llyfrgell Dolgellau: trafodaeth ar strategaeth, amcanion a digwyddiadau am y flwyddyn nesaf ac wedyn. Ymweliad **Tachwedd** i'w drefnu. **Mercher 9 Rhagfyr** 12.30 ym, digwyddiad cymdeithasol y Nadolig, Dolgellau. Gweler y wefan am y wybodaeth ddiweddaraf.

ARYSGRIFAU DYDDIADAU ANNO MUNDI YR UNFED GANRIF AR BYMTHYG YNG NGOGLEDD CYMRU

Ceir nifer o arysgrifau dyddiadau o'r 16 ganrif ym mhren tai, hen siroedd Fflint a Dinbych sy'n rhoi dyddiad A.M. yn ogystal â dyddiad O.C. Mae 'Anno Mundi' (A.M.) 'yn oed y byd': sef nifer y blynyddoedd ers y Cread, yn seiliedig ar y dybiaeth Feiblaidd fod y byd yn ddim ond ychydig o filenia o ran oed. Cafwyd sawl amcangyfrif yn rhoi dyddiadau A.M. gwahanol. Ceir un Iddewig ac un Bysantaidd, ac roedd gan Bede ddyddiad ei hun, ond cyhoeddwyd y dyddiad Cristionogol mwyaf adnabyddus yn 1654 gan Archesgob Ussher – yn rhy hwyr i fod o unrhyw gymorth yn y cyswllt hwn.

Mae'r dyddiadau A.M. y gwn i amdanynt yng Ngogledd Cymru yn amrywio o 5540 i 5556, gyda dyddiadau cysylltiedig O.C. o 1556 hyd 1596, ond nid ydynt yn gyfan gwbl gyson â'i gilydd. Ymddiddorais yn gyntaf pan welais y dyddiad ar y Porth Mawr yn Neuadd Mostyn (darluniedig). Ni chynhwysir hwn yn rhestrau Peter Smith *Houses of the Welsh Countryside* (London 1975) nac yn A.J. Parkinson, 'A Master Carpenter in North Wales' *Arch. Camb.* 124 (1975) 73-101. Yna gwelais un arall, a oedd yn unig yn ddyddiad A.M., o 5540, wedi ei gerfio ar lintel pren dros le tân modern yn Nhremeirchion (darluniedig). Mae'n amlwg nad yw hwn yn ei leoliad gwreiddiol, ond mae o'r un steil ag eraill. Mae lleoliadau'r arysgrifau yn amrywio ac yn cynnwys sgriniau palis post a phanel (ddim yn ddarluniedig) a phrif drawstiau'r nenfwd (darluniedig).

Mae'r tai o statws uchel, wedi eu gwneud o garreg, a gwaith coed o ansawdd uchel. Mae'r llythrennau a'r rhifau wedi eu cerfio mewn bas-relief mewn dull coeth, gyda fawr o amrywiaeth yn yr addurniadau. Gall llythrennau cyntaf y

Llanrwst. Conwy branch members will be involved in promoting DOWHG at the event and we'll keep the group informed about when the frames are to be re-erected so they can see the structure at close hand. **Mon 2nd Nov** 7.30 pm Bro Cernyw Centre, Llangernyw – An open bilingual meeting, with an illustrated talk and refreshments to describe our current work on the Conwy /Denbighshire borders. Come along with any ideas about interesting local houses.

DENBIGHSHIRE BRANCH

Contact: Janice Dale: jadale22@hotmail.co.uk 01450 440427. **Tues 15th Sept** 7.00pm. Bryn Berllan, Cynwyd – a general meeting at this mid-C16 house, courtesy of DOWHG member Anwen Lloyd. There will then be meetings at 2pm in the Rhug estate office, Corwen on **Sat 7th Nov** and **Sat 5th Dec**.

MERIONETH BRANCH

Contact: John Townsend: john@thetownsends.org.uk 01341 430262. **Tues 22nd Sept** 2pm visit to Cwm Farm, Cwm Cynfal, Llan Festiniog. Dendro-dated to 1523. **Thurs 8th Oct** 2pm, at Dolgellau Library Community Room: discussion on Merioneth Branch strategy, aims and events over the next year or so. **November** visit to be arranged. **Wed 9th Dec** 12.30pm, Christmas social event, Dolgellau. See website for up-to-date information.

SIXTEENTH CENTURY ANNO MUNDI DATE INSCRIPTIONS IN NORTH WALES

There are several 16th century date inscriptions in the timber of houses in the old counties of Flintshire and Denbighshire which give an A.M. date as well as an A.D. date. 'Anno Mundi' (A.M.) is 'in the age of the world': the number of years since the Creation, based on the Biblical assumption of a world only a few millennia old. There have been numerous calculations giving different A.M. dates. There is a Jewish one and a Byzantine one, and Bede made his own, but the best-known Christian date was published by Archbishop Ussher in 1654 – too late to help here.

ANNO MUNDI 5552, Neuadd Mostyn / Mostyn Hall

The A.M. dates I know of in North Wales range from 5540 to 5556, with accompanying A.D. dates 1556 to 1596, but not entirely consistent with one another. I first became interested when I saw the date on Porth Mawr at Mostyn Hall (illustrated). This is not included in the lists in Peter Smith *Houses of the Welsh Countryside* (London 1975) or A.J. Parkinson, 'A Master Carpenter in North Wales' *Arch. Camb.* 124 (1975) 73-101. Then I saw another, which was an A.M. date alone, of 5540, carved on a timber lintel over a modern fireplace in Tremeirchion (illustrated). This is clearly not in its original location, but is in the same style as

perchenogion fod yn bresennol, yn ogystal â rhybuddion Beiblaidd neu arwyddeiriau yn cyfeirio at amser yn treiglo. Mae'r arysgrifiadau mewn Cymraeg, Saesneg, a/neu Ladin.

(O.C. / A.D.) 1593, 5555 (A.M.), Bodelwyddan

Mae ymholiadau ac ymchwiliadau yng Nghymru a Lloegr yn cadarnhau na chofnodwyd y math hwn o ddyddiadau A.M. yn unman arall. Mae'r astudiaeth fanwl gan Parkinson yn niwedd y 16 ganrif o goed wedi eu cerfio, yn cynnwys eu dyddiadau wedi eu harysgrifio (nid yn unig ddyddiadau A.M.), yn awgrymu taw un gweithdy neu hyd yn oed un crefftwr oedd yn gyfrifol. Seliwyd hyn ar y ffaith fod steil yr adeiladu yn debyg i addurniadau darnau o'r coed, hefyd y rhychwant cul mewn amser. Awgrymodd hefyd ar sail y cliwiau yn yr adeiladu fod rhagsaernio wedi digwydd oddi ar y safle. Mae'r ffaith nad yw'r dyddiadau A.M. ac O.C. ddim yn gyson â'i gilydd yn awgrymu fod y crefftwr yn anllythrennog, yn copïo'n anghywir oddi ar y cyfarwyddiadau a gafodd gan noddwr llythrennog.

O safbwynt y cyfrifiad a roddodd y dyddiadau A.M., mae'n ymddangos fod yr ymgeisydd gorau i'w gael mewn cyhoeddiad Ewropeaidd ar Gronoleg, mewn Lladin, a gwyddom ei fod wedi bod yn llyfrgell o leiaf un o ysgolheigion yr ardal. Mwy am hyn rhywbryd eto!

Mae Smith a Parkinson wedi darparu cychwyn da ar gyfer astudiaeth bellach a 40 mlynedd ymlaen mae'n debyg fod mwy o enghreifftiau o goed wedi eu dyddio, gyda neu heb A.M., yn disgwyl eu canfod; dyma sialens i aelodau GDHDC/DOWHG (gweler tudalen 4 Cylchlythyr 9) ac yn atodiad dymunol i dendrocronoleg. Yn ychwanegol at gofnodi 'darganfyddiadau newydd' ceir cyfle hefyd i'r ymchwil ddatgelu pwy yw'r saer neu ei weithdy, yn ogystal ag unrhyw gysylltiadau teuluol neu broffesiynol rhwng noddwyr y tai hyn, a gall hyn helpu i egluro eu gwasgariad daearyddol.

Testun a ffotograffau gan Irene Brightmer, Sir Ddinbych

Cefnogir y Cylchlythyr hwn gan Grant Cymunedol Parc Cenedlaethol Eryri. Cefnogir y prosiect 2015-16 ym Meirionnydd gan gynllun economaidd-gymdeithasol Magnox yng Ngorsaf Bŵer Trawsfynydd. Mae'r Grŵp yn cydnabod yn ddiolchgar y ddau grant hyn.

others. Positions of the inscriptions vary and include post and panel partition screens (not illustrated) and main ceiling beams (illustrated).

The houses are high status, of stone, with high quality timberwork. The letters and numbers are carved in bas-relief in an elaborate style, with minor variations of ornamentation. Initials of the owners may be included, as well as Biblical warnings or mottoes referring to time passing. The inscriptions are in Welsh, English, and/or Latin.

ANNO MUNDI 5540, Tremeirchion

Enquiries and searches in England and Wales confirm that such A.M. dates have not been reported elsewhere. The detailed study by Parkinson of late 16th century carved timbers including their date inscriptions (not only A.M. dates), proposed that a single workshop or even a single craftsman was responsible. He based this on the similarity in style both of the construction and the decoration of the timber sections, plus the narrow timespan. He also suggested from clues in the construction that there was off-site prefabrication. The fact that the A.M. and A.D. dates are not consistent with one another suggest that the craftsman may have been illiterate, wrongly copying from the instructions received from a literate patron.

As for the calculation on which the A.M. dates are based, the best candidate appears to be found in a European publication on Chronology, in Latin, and known to have been in the library of at least one of the area's men of scholarship. More of that another time!

Smith and Parkinson have provided a good start for further study, and 40 years on it is likely that more examples of dated timbers, with or without an A.M., are awaiting detection: a challenge to members of DOWHG (see page 4 of Newsletter 9) and a nice adjunct to dendrochronology. In addition to recording 'new finds', there is scope for research to uncover the identity of the carpenter or his workshop, as well as any family or professional connections between the patrons of these houses which may help to explain their geographical distribution.

Text and photos by Irene Brightmer, Denbighshire

This Newsletter is supported by a Snowdonia National Park Community Grant. The 2015-16 project in Merioneth is supported by the Magnox socio-economic scheme at Trawsfynydd Power Station. The Group gratefully acknowledges both these grants.